Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-эйн Б.-М. Обкомой ба БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй орган

1940 оной АВГУСТ 2 Пятница № 177 (3177)

Сэн 10 мүнгэ.

СССР-эй Верховно Соведэй VII Сессиин нээлгэн

Союзай Соведэй Сесси үсэгэлдэр, августын 1-дэ, үдэрэй 2 часта, Кремль соо, СССР-эй Верховно Соведэй заседаниин зал дотор нээгдэбэ.

Национальностьнуудай Соведэй Сесси үсэгэлдэр, августын 1-дэ, үдэрэй 4 часта, Кремль соо, СССР-эй Верховно Соведэй заседаниин зал дотор нээгдэбэ.

ПАРТИИН КАНДИДАДУУДЫЕ БОЛЬШЕВИСТСКЭЭР ХҮМҮҮЖҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ

ВКП(б)-эйн XVIII съездын һүүлээр, большевистскэ партиин зэргэнүүдыеь хүдэлмэришэн ангиин, колхозно таряашадай, советскэ интеллигенциин зуугаад мянгаад түрүү түлөөлэгшэдөөр нэмээгдээ. 1939 оной апрелиин нэгэнһээ 1940 оной июниин 1 хүрэтэр партиин кандидадуудта 1127802 хүн, партиин члендэ—605627 хүн абтаба. Эдэ тоонууд болбол партиин саашанхи эмхидхэлэй бэхижэлгэ тухайда, олониитэтэй тэрэнэй барисаа холбооной шанга дхалга тухайда, Ленин—Сталинай партида ажалшадай хизаарлашагүй найдабари тухайда үшөө дахин гэршэлнэ.

„Партиина организацинуудай тон шухала зорилгонь—партида шэнээр абтагдагшадые практическа хүдэлмэри дээрэшье, мүн тэдэнэй техническэ бэлэдхэлэй хэмжээешье дээшэлүүлэн, большевистскээр хүмүүжүүлгэ болоно“ гэжэ, ВКП(б)-эйн ЦК үнгэрэгшэ жэлдэ уридшалан һануулһан байна. ВКП(б) эйн ЦК-гэй энэ заабарие зарим партийна организацинууд дүүргээгүй. Партийна организацинууд ВКП(б)-эйн зэргэдэ хэдэн олонтоото шэнэ хүнүүдые абаад, тэдэнэй большевистскэ хүмүүжүүлгэ тушаа анхаралаа табинагүй, тэдэниие активна партийна ажабайдалда хабаадуулнагүй. Кандидатска стажые үнгэргэлгэ кандидадуудай политическэ ба хүдэлмэриин шанарые шалгалгаар бэелүүлэгдэнэгүй. Тиихэдээ кандидатска стаж хоохон формальность болгоогдоно.

Партиин кандидадта һаяхан абтаһан ба үглөөдэр коммунистнуудай агуухэ партиин түгэс эрхэтэ член болохоёо бэлэдхэжэ ябаһан хүнүүдтэ тон тэсэшэгүйгөөр, большевистскэ традицинуудта харша хандалгануудые гаргаһан ушарнууд зарим партийна организацинуудта бии. ВКП(б)-эйн XVIII съездһээ хойшо Копейскэ районой партийна организаци (Челябинска область) кандидадуудта 295 нүхэдые абаа. Энэ хадаа бүхы районно организацида ехэхэн процент болоно. Зүгөөр, Копейскэ райком хадаа большевигүүдэй үндэр нэрые хүндэтэйгөөр абажа ябахынь тула кандидадуудай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие эмхидхэлгэдэ ямаршье хэмжээ абаагүй байна. Копейскэ райком болбол партида абалгые эхилһэнһээ хойшо кандидадуудай дундахи хүдэлмэри ямаар ябуулагданаб, ямар дутуунууд, бэрхэшээлнүүд, алдуунуудтай байнаб гэһэн асуудалаар эхин парторганизацинуудай секретарьнуудые нэгэшье суглуулаагүй. Нобшохоноор хэлэбэл, партиин зэргэдүйн членүүдые хүмүүжүүлгэ, идейно-политическэ ба практическа хатуужуулгада—энэ тон шухала хэрэгтэ Копейскэ парторганизациин хүтэлбэрилэгшэд тон анхаралгүйгөөр ба хайхарагүйгөөр хандаа. Теэд, Копейскэ районда болоһон ушарнууд ганса хаанашье тэндэ лэ бэшэ, харин хэдэн олон организацинуудта байгаа.

ВКП(б)-эйн ЦК болбол партида абалгадахи, партиин кандидадуудые хүмүүжүүлгэдэхи дутуунуудые элирүүлжэ, тэдэ дутуунуудые усадхалгын замые заажа үгөө. ВКП(б)-эйн члендэ орохые хүсэгшэдэй серьезно шалгалта бологшо кандидатска стажын удхашанарые гүйсэдөөр һэргээн бодхоожо, кандидатска стаж үнгэргэлгын үе саг соо кандидадуудай политическэ ба хүдэлмэриинь шанарай шалгалтые хангаха ба, ВКП(б)-эйн уставай эридэг ёһоор, большевистскэ партиин программатай, уставтай танилсалгада партиин кандидадуудта туһалхыень партийна организацинуудые ВКП(б)-эйн ЦК уялгалаа.

Бүхы партийна организацинуудай эрилго — партиин Центральна Комитедэй энэ директивые дүүргэжэ ба серьезно шалгалтаа шэнээр үнгэргэлгэдэнь кандидат бүхэндэ туһалха, өөрынгөө политическэ ба хүдэлмэриин шанарые, коммунизмын хэрэгтэ өөрынгөө преданностиие харуулхынь туһалха бүхые хэхэ ёһотой. Партида шэнээр орогшодые хүмүүжүүлгэ, тэрэндэ алдарта большевистскэ традицинуудые олгон үгэлгэ болбол бүхы партиин, тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэд бүхэнэй, большевик бүхэнэй хэрэг мүн гэжэ ойлгодоггүй нэгэшье хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд Обкомуудта ба райкомуудта, эхин партийна организацинуудта байха ёһогүй.

Районно ба эхин парторганизацинуудай зарим хүтэлбэрилэгшэд болбол коммунистнуудые хүмүүжүүлгэдэ ямар-вэгэн тусхай методуудые бэдэржэ, элдэб юумэ һанаашалдаг байха юм. Зарим партийна организацинуудта кандидадуудые хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие цеховой, заводой, районно маштаб соо кандидадуудай совещаниар эхилээд, тэрээгээрээ лэ дүүргэдэг заншалтай. Кандидадуудай дундахи хүдэлмэриин иимэшүү системэ ябадашье зорилгодоо хүрэнэгүй, юуб гэхэдэ, тон шухала зүйлынь дутана: кандидат бүхэниие тус тустань индивидуальнаар, дифференцированнээр хандалга үгы байна.

Коммунист хадаа массые хүтэлэгшэ тула даа, өөртөө зайлашагүй хэрэглэгдэхэ опыдые нэн түрүүндэ практическа хүдэлмэри дээрэ олодог ба хүмүүжэдэг, хатуужадаг байна. Партиин кандидадууд болбол партиин ба правительствын тогтоолнуудые өөрынгөө үйлэдбэреэр— учрежденеэр, колхозоор, һургуулинуудаар дүүргүүлхын түлөө тэмэсэлдэ шалгагдаха ёһотой. ВКП(б)-эйн зэргэдэ орожо, кандидадска карточка абаһан тэдэ нүхэд бүгэдэ энээнһээ урда хүдэлмэрилжэ байһан һаа бүри һайнаар, үшөө бүтөөсэтэйгөөр, улам эдибхитэйгээр хүдэлмэрилхэ ёһотой. Коммунистическэ партиин бүрин эрхэтэ члендэ орохоёо хүсэһэн залуу большевигүүдые гүрэнэй, ажалай дисциплины наряар сахилгын ёһоор эсэшэгүй хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй.

Кандидадуудые активна партийна ажабайдалда хабаадуулангүйгөөр, тэдэнэй бодото политическэ ба шадабариинь шанарые элирүүлхэ аргагүй байна. Партида шэнээр абтагдагшадые большевистскэ хүмүүжүүлхэ гол шухала условинь хадаа партийна даабариие дүүргүүлэлгэ болоно. Парти болбол өөрынгөө зэргэдэ хүдэлмэришэн ангиин түрүү хүнүүдые, ажалшадай түрүү түлөөлэгшэдые абадаг. Тиимэһээ, партиин кандидадууд хадаа олониитын ажал ябуулгын зарим-хэды опыдтойгоор ерэнэ. Зүгөөр, тэдэнэр партиин зэргэдэ, урда дүүргэдэгһээ бүри серьезно, бүри орео даабаринуудые абаха болоно. Теэд, партида ороһон зарим нүхэд үни удаан саг соо ямаршье даалгабаригүй, партийна ба ниитын ямаршье хүдэлмэригүй ябажа байдаг ушарнууд нютагай организацинуудта али олон үзэгдэнэ.

Бүхэсоюзна коммунистическэ большевигүүдэй партиин устав болбол партиин уставтай, программатай, тактикатай танилсахыень кандидат, коммунист болохоёо бэлэдхэжэ байһан хүнһөө эринэ. Нютагай партийна организацинууд большевистскэ уставай энэ эрилтые бэелүүлгэдэнь партиин кандидадуудта туһалха ёһотой. Бүхы большевигүүдые, тэрэнэй тоодо—ВКП(б)-эйн кандидадуудые теоретическэ хүмүүжүүлгын хүсэтэ зэбсэгынь хадаа манай партиин героическа истори мүн болоно. „ВКП(б)-эйн историин хураангы курсые“ шудалуулха, Ленин—Сталинай парти яажа байгуулагдаһан, ургаһан ба хүгжэһэнтэй танилсалгадань партиин зэргэдэ һая орогшодто туһалха хэрэгтэй.

ВКП(б)-эйн члендэ орохые хүсэгшэдтэ серьезно шалгалтань бологшо, кандидатска стажын удхашанарые һэргээн бодхоохые эриһэн, Сталинска Центральна Комитедэй эрилтэ болбол партийна организацинуудта ехэхэн уялгые даалгана. Кандидадуудай дундахи хүдэлмэриие түргөөр ба шиидхэхы ёһоор шэнэдхэхэ, бүхы организацинуудта партийна, олониитын һанамжа байгуулха хэрэгтэй. Партида шэнээр орогшодой дунда ябуулха хүдэлмэри хадаа партиин Центральна Комитедэй бэдэниие һургадаг ёһоор табигдаха ёһотой.

(„Правдын“ түрүү бэшэгһээ).

АЛДАРТА ОЙДО БЭЛЭДХЭЛ

Тарнополь, июлиин 30. (ТАСС). Баруун Украинын арадуудые польско капиталистнууд ба помещигүүдэй дарлалтаһаа сүлөөлһөөр жэл болоһоной ойдо областиин ажалшад бэлэдхэжэ байна.

15000 хүнүүдые хабаадуулһан, уранһайханай 800 кружогууд область соо байгуулагдаа. Уранһайханай районно олимпиадануу болоно.

Сентябриин 17-ной үдэр городууд ба селонуудта ехэ баяраар тэмдэглэгдэхэ байна. Застиноче селогой, шулуу эбдэгшэдэй коллективээр хэгдэһэн, Ленинэ памятник Трембовлидо нээгдэхэнь.

Эстонидо нэгэ янзын һургуулинуудые байгуулхань

Таллин, июлиин 30. (ТАСС). Эстониин техническэ, хүдөө ажахын ба коммерческэ училищевүүдэй багшанарай конференци болбол резолюци абажа, тэрээн соогоо нэгэ янзын һургуулинуудые байгуулха, түлөөһэгүй һуралсал тогтоохо ба һургуулинуудта ород хэлэ заалгые уялгата предмет болгохо гэһэн, правительствын хэмжээбуулгануудые һайшаана.

Наркомстройн отчетно выставкэ

Июлиин 29-нэй үдэр, Наркомстройн түрүүшын отчетно выставкэ Москвада нээгдэбэ, энэ хадаа һүүлэй жэлнүүдэй түрүү барилганууда амжалтые харуулха, барилгын үйлэдбэридэ шэнэ замуудые табиһан новаторнууд, инженернүүд ба стахановецууд тухай хөөрэхэ байна.

Хэдэн залнууд соо хэдэн мянгаад экспонадууд табигдаа. Тэдэнэй дунда түргэн барилгануудай макетэнүүд, эрхим стахановецуудай инструментнүүд, шэнэ материалнууд, машинын детальнууд бии. Түргэн барилгын, ажалые үнэр-бүтөөсэтэйгөөр эмхидхэлгын шэнэ методүүд, архитектурна проектнүүд үргэнөөр харуулагданхай.

Тусхай площадканууд дээрэ, стахановецууд өөрынгөө хүдэлмэриин мэргэжэлнүүдые харуулха ба мүн хүдэлмэрилжэ байһан шэнэ механизмууд тэндэ харуулагдаха байна.

Литовско хүдэлмэришэд ажалай бүтөөсые дээшэлүүлнэ

Каунас, июлиин 29. (ТАСС). Литозско промышленна предприятинуудые национализацилга гурбадахи үдэрөө үргэлжэлжэ байна. Литовско 77 предприятинуудта томилогдоһон комиссарнууд болбол хүдэлмэришэдэй организацинуудай туһаламжаар, фабрика ба заводуудай зөөриие тушаан абажа дүүргэбэ. Зарим предприятинуудта хүдэлмэришэд болбол промышленностиие национализацилха комиссиин хүдэлмэриие хүнгэдхэхын зорилгоор тусхай бригадануудые эмхидхээ. Хүдэлмэришэд хадаа промышленностиие национализацилгын эхиие туйлай ехэ энтузиазмаар угтаһан ба ажалай бүтөөсые ехэдхэхэ лозунг табиһан байна. Мяханай консервнүүдые үйлэдбэрилэн гаргадаг шауляйска фабрикын коллектив болбол һүүлэй хоёр үдэрэй торшо соо ажалайгаа бүтөөсые 70 процент ехэдхээ.

Профсоюзууд литовско предприятинууд дээрэ байһан, задагайралга ба эзэнбэшээр хандалгада эсэс табиха эрид хэмжээнүүдые абажа байна.

Хүдэлмэришэдэй комитедүүд болбол СССР-дэхи стахановска хүдэлмэриин опыдые хүдэлмэришэдтэ ойлгуулжа эхилээ.

„Дайн тухай заметкэнүүд“

Ф. Энгельсэй статьянуудай суглуулбари

ВКП(б)-эйн ЦК-гэй дэргэдэхи, Маркс, Энгельс, Ленинэй институдаар бэлэдхэгдэһэн, „Дайн тухай заметкэнүүд“ гэжэ, Ф. Энгельсэй статьянуудай суглуулбари һаяар хэблэгдэн гарахаа байна. Авторай гар табилгагүйгөөр, Лондонско „Пэль-мель“ газетээр хэблэгдэһэн, 1870-1871 онуудай франко-прусска дайн тухай Энгельсэй бүхы статьянууд тэрээн соо суглуулагданхай. Военнэ хэрэгые Ф. Энгельсэй гүнзэгыгөөр мэдэхэ байһаниинь франко-прусска дайн тухай статьянууд соо хүсэд харагдана. Зуурдаар абтаһан мэдээнүүдэй үндэһөөр, Энгельс болбол прусска командованиин стратегическэ планиие эгээн түрүүн тон зүбөөр тааһан байгаа. Седанай тэндэ французска сэрэгүүдэй 5 үдэр соо диилдэхэ байһаниие Энгельс тон зүб урид хэлэһэн байна, гэхэтэй хамта, французска армиин капитулировалха газарые тухайлан зааһан байна. Энгельсэй эдэ статьянуудай гараһанай һүүлдэ, тэрэнэй ойрын нүхэдүүд Энгельсые „генерал“ гэжэ нэрэлдэг болоһон юм.

Ф. Энгельс болбол өөрынгөө статьянууд соо военнэ ябуулганууд тухай хэлэхэ зуураа, военнэ техникэ, стратеги ба тактикын, военнэ историин асуудалнуудаар үнэтэ ойлгууламжануудые үгэһэн байна. Энгельс болбол уншагшадые Франци ба Пруссида военнэ хэрэгые эмхидхэлгын принципүүдтэй танилсуулна; фортификациин үндэһэ һууринуудые ойлгомжотойгоор найруулна. „Дайн тухай заметкэнүүд“ соогоо Энгельс болбол бонапартовска империие эшүүритэ диилдэлгэдэ хүргэһэн доторойнь шалтагаануудые элирүүлэн бэшэһэн байна.

1871 ондо Энгельсэй бэшэһэн, эдэ статьянууд мүнөөшье ехэ шухала удхашанартай байна.

„Париж ба тэрээнэй оршомшадар (1870-1871 онуудта“ ба „1870 1871 онуудта болоһон Франко - прусска дайнай военнэ ябуулгануудай театр“ гэһэн картанууд энэ суглуулбарида хабсаргагдаба.

Шэнэ комбинат

Дэлхэй дээрэхи тон томо комбинадуудай нэгэн болохо һүнэй комбинат Москва шадар баригдажа байна. Комбинат үдэр бүри миллион бутылка һү, 150000 сырка, 200000 порци мороженэ ба бусад продуктнуудые столицада үгэхэ байна.

ХРОНИКО

СССР-эй Совнарком болбол үнгэтэ металлургиин Арадай Комиссариадай коллегиин членэй тушаалһаа нүхэр В. И. Горловые сүлөөлбэ.

СССР-эй Совнарком болбол үнгэтэ металлургиин Арадай Комиссариадай коллегиин составта нүхэр Б. Ф. Игошиниие оруулба.

ҺҮҮЛЭЙ ЧАСТА

ШВЕЙЦАРСКО-ГЕРМАНСКА ХИЛЫЕ ХААЛГА

Лондон, июлиин 31. (ТАСС). Үсэгэлдэр, швейцарско-германска хилые немецүүд гэнэтэ хааба гэжэ Рейтер агентство дамжуулна.

Нью-Йорк. июлиин 31. (ТАСС). Санк Моргретенһээ буса тээ, бүхы швейцарска хилэ дээрэ алибүхы ябадалые Германи зогсообо гэжэ Ассошиэйтэд Пресс агентство дамжуулна. Энэ хэмжээябуулга болбол Англида эсэргүү дайнда бэлэдхэлгэтэй дашарамдан, урда Германида сэрэгүүдэй һаадгүй ябалгые хангаха ёһотой байжа магад байна.

Советскэ Союзай Герой политругэй орологшо Илья Георгиевич Хмаладзе.

Ф. Кисловай фото.

ҮБҺЭ ХУРЯАЛГА

Эмхитэйгээр хүдэлмэрилнэ

Заиграй, (телефоноор абтаба). Тус аймагай колхозууд июлиин 28-ай үдэр хүрэтэр хамтадаа 8232 гектар сабшажа, сомобо.

Аймаг соогоо үбһэхуряалгаар түрүүлжэ ябаһан Старо Брянска сельсоведэй, Ленинэй нэрэмжэтэ хүдөөажахын артель мүнөө жэлдэ 993 гектар сабшаха ёһотой байһанаа 680 га сабшажа, планаа 68, 4 проц дүүргэбэ.

Тэндэхи № 1 полевой бригадада колхознигууд ба колхозницанууд бүгэдөөрөө сабшалан дээрэ гараад, өөһэд хоорондоо социалистическэ соревнованиин договор баталан, эмхитэйгээр ажаллана. Мүнөө үедэ үбһэнэй хүдэлмэридэ хамта 250-һаа дээшэ колхознигууд хүдэлмэрилнэ.

Косилкашад-машинистнууд Гютрин, Мясников гэгшэд үдэр бүридэ 5-5 гектарһаа доошо бэшэ сабшана. Баһа гараар сабшагшадынь нилээд һайнаар ажаллажа, үдэрэйгөө нормые бүрин дүүргэдэг байна.

Гэхэтэй хамта, зарим артельнүүд ажалай эмхидхэлые зүбөөр табиха ба колхознигуудай дунда дисциплинэ шангадхаха тушаа эрид хэмжээ абадаггүй, үбһэ хуряалгын хүдэлмэриие ехээр удааруулна.

Доодо-Илькиин сомсоведэй, Сталинай нэрэмжэтэ колхоз 2557 гектар сабшаха плантай байһан аад, миил 127 га сабшаба. Олон гектарайнь үбһэн хуряагдаагүй хэбтэнэ. Тэндэ ажалай дисциплинэ тон һула. Нилээд олон колхознигуудынь үбһэнэй хүдэлмэридэ үшөө гараадүй.

Г. Васильев.

Тракторна косилкануудые хэрэгсээнэгүй

Иволга, (телефоноор абтаба). Июль һарын һүүлшын табан хоног соо тус аймагай колхозууд үбһэ хуряалгада али харагдахаар хубилалта туйлаагүй. Энэ табан хоног соо 6-7 проц. нэмэжэ, бүхы сабшалангайнь оройдоо дүшөөд гаран процентынь сабшагдаа.

Колхозууд болбол сабшалга ба хуряалгые шангадхажа, үбһэнэй хүдэлмэриие таряахуряалгын эхилтэр дүүргэхын түлөө тэмэсэхэ ёһотой байһан аад, болошогүйгөөр нобшорно. Тус районой шэнэ центр баригдажа байһан дээрэһээ хүдэлмэриин ба унаагай хүсэн барилга дээрэ олоороо хүдэлмэрилнэ. «Энэ хадаа үбһэнэй хүдэлмэридэ нилээд һаалта болоно»—гэжэ АЗО-е даагша Смирнов мэдүүлнэ.

Иволгын МТС-эй үбһэ сабшаха машинна-отрядай үргэн хюрөөтэй косилканууд колхозуудай сабшалан дээрэ гараһан сагһаа хойшо мүнөө хүрэтэр угаа муугаар ажаллана. Тиибэшье, аймагай газартаряалангай таһагай хүтэлбэрилэгшэд хадаа тракторна косилкануудые дүүрэн хүсөөрэнь хүдэлгэхэ тухайда анхаралаа хандуулхагүйһөө гадна, тэдэнэй хаана, ямар колхоздо юушье хэжэ байһынь огто мэдэнэгүй. Тиимэһээ, тэдэниие тоохогүй ябадал гараһаниинь эли харагдана.

Силос даралгашье олонхи колхозуудтаа удаарна, һүүлшын мэдээгээр—силос бэлэдхэлгын план 73 процент дүүргэгдэһэн байгаа.

Л. Иволгинский.

Заиграйн колхозуудта нэмэлтэ газар үгэхэ тухай

Энэ аймагай территори дээрэ байһан Известкын завод, Племзаготконторо, Госконюшни, Мясокомбинат, Бурзаготскот, Лесхимпромсоюз, Селекционно станци ба бусад хэдэн олон организацинууд ба предприятинууд нэгэ мянгаһаа наашагектар сабшалан өөһэдынгөө хэрэглээһээ үлүүгээр эдлэжэ байһан юм.

БМАССР-эй Совнаркомой шиидхэбэриин ёһоор, дурсагдагша организацинуудай сабшалан хадаа тэндэхи колхозуудта мүнхэдөө эдлэхынь тулада үгтэбэ.

Тэрээнһээ гадна, үшөө бусад учреждени нууд үлүү сабшалантай байгаа һаань бүрин абаад, колхозуудта хубаажа үгэхэ тухай проект зохёожо, Совнаркомой үзэмжэдэ табихыень Заиграйн Аймгүйсэдкомые уялгалаа.

Бурят-монгол хэлэнэй бэшэгэй дүрим ба пунктуациин тобшо справочник

(*Үргэлжэлэл. Эхиниинь июлиин 31 ба августын 1-эй номернуудта*).

49. Падежнэ залгалтануудһаа гадна нэрэ үгэнүүд нюурта хамаадалай залгалтануудые абадаг, тиихэдэ нюурта хамаадалай залгалтануудые абаһан нэрэнүүд хадаа (I-дэхи, II-дохи, III-дахи гү) эдээнэй али нэгэ нюурта хамаатай шэнги болоно.

Жэшээлхэдэ: моримни (минии морин), мориншни (шинии морин), моринь (тэрээнэй морин). Нюурта хамаадалай залгалтанууд хадаа олоной ба үсөөнэй тоогой падежнэ ямаршье залгалтануудта нэмэгдэнэ.

НЮУРТА ХАМААДАЛАЙ ЗАЛГАЛТАНУУДАЙ ТАБЛИЦА.

Падежнүүд	I-дэхи нюур		II-дохи нюур		III-дахи нюур
	Нэгэнэй тоо	Олоной тоо	Нэгэнэй тоо	Олоной тоо	Нэгэнэй ба олоной тоо
Н.	***-мни, -м, -ни***	***-мнай, -най***	***-шни, -ш***	***-тнай***	***-нь, -инь, -ынь, -иинь***
	ахамни ахам гэрни	*нохоймнай хэрэгнай*	*малшни малш*	*номтнай*	*һүхэнь, промышленностинь, үхэрынь, артелиинь*
Х.	***-мни, -м***	***-мнай***	***-шни, -ш***	***-тнай***	***-нь***
	ахымни ахым гэрэймни гэрэйм	*нохоймнай хэрэгэймнай*	*малайшни малайш*	*номойтнай*	*һүхынь, промышленностиинь, үхэрэйнь, артелиинь*
З.	***-мни, -м***	***-мнай***	***-шни, -ш***	***-тнай***	***-нь***
	ахадамни ахадам гэртэмни гэртэм	*нохойдомнай хэрэгтэмнай*	*малдашни малдаш*	*номдотнай*	*һүхэдэнь, промышленностьдань, үхэртэнь, артельдэнь*
Ү.	***-мни, -м***	***-мнай***	***-шни, -ш***	***-тнай***	***-нь***
	ахыемни ахыем гэрыемни гэрыем	*нохойемнай хэрэгыемнай*	*малыешни малыеш*	*номыетнай*	*һүхыень, промышленностииень, үхэрыень, артелиень*
Зэб.	***-ни***	***-най***	***-шни, -ш***	***тнай***	***-нь***
	ахаарни гэрээрни	*нохойгоорнай хэрэгээрнай*	*малааршни малаарш*	*номоортнай*	*һүхөөрнь, промышленностяарнь, үхэрөөрнь, артелээрнь*
Хам.	***-мни, -м***	***-мнай***	***-шни, -ш***	***-тнай***	***-нь***
	ахатаймни ахатайм гэртэймни гэртэйм	*нохойтомнай хэрэгтэймнай*	*малтайшни малтайш*	*номтойтнай*	*һүхэтэйнь, промышленностьтайнь, үхэртэйнь, артельтэйнь*
Г.	***-мни, -м***	***-мнай***	***-шни, -ш***	***-тнай***	***-нь***
	ахаһаамни ахаһаам гэрһээмни гэрһээм	*нохойһоомнай*	*малһаашни малһааш*	*номһоотнай*	*һүхэһөөнь, промышленностьһаань, үхэрһөөнь, артельһээнь*

1) Нэрын падеждэ ***тогтууригүй н*** үзэгөөр һүүлтэһэн, баһа хамаанай падеждэ ***н*** үзэгөөр һүүлтэһэн нэрэнүүдтэ нэгэнэй ба олоной тоодохи нюурта хамаадалай залгалтануудые нэмэхэдэ, ходо һүүлэйнгээ ***н*** үзэг гээжэ, доро заагдаһан залгалтануудые абадаг: ***морин—моримни, моримнай; ахын—ахымни, ахымнай.*** Бэшэ падежнүүдтэ хододоо аялгануудай удаа ***-мни*** гү, али ***-м,-мнай,*** хашалганай удаа ***-ни -най*** бэшэгдэнэ: ***моримни, моримнай; морёорни, морёорнай*** г. м.

2) Олоной ба нэгэнэй тоодохи II-дохи нюурай хамаадалай залгалтанууд бүхы падежнүүдтэ олоной ба нэгэнэй тоогой падежнэ залгалтанууд дээрэ нэмэгдэнэ: ***моригшни (ш), моринойшни (ш), моридошни (ш), моридотнай*** г. м.

3) Нэрын падежэй нэгэнэй тоодо ***тогтууригүй н*** үзэгөөр ба ***аялгануудаар*** болон ***хоёр гурбан хашалгануудаар*** һүүлтэһэн нэрэ үгэнүүдтэ III-дахи нюурай ***-нь*** залгалта нэмэдэг, тиин ***тогтууригүй н*** үзэг унадаг: ***морин—моринь, аха—ахань, кино—кинонь, бани—банинь, поли—полинь, варенье—вареньень***, ***поезд—поезднь, пункт—пунктнь.***

Нэрын падежэй нэгэнэй тоодо *тогтууритай н* үзэгһөө бэшэ, ***нэгэ хашалганаар*** һүүлтэһэн нэрэ үгэнүүдтэ III-дахи нюурта хамаадалай ***-ынь*** залгалтые нэмэдэг: *хүл—хүлынь, гар — гарынь, совет — соведынь, кружок —* ***кружогынь*** г. м.

Нэрын падежэй нэгэнэй тоодо ***тогтууритай н*** ба ***ь*** һүүлтэһэн нэрэ үгэнүүдтэ III-дахи нюурай-***иинь*** залгалта нэмэдэг: ***хүн—хүниинь, артель—артелиинь, автомобиль—автомобилиинь.***

Бэшэ падежнүүдтэнь ходо ***-инь*** залгалта бэшэнэ: ***моринойнь, моридонь, мориень, моричһоонь.***

50. Падежнүүдэй ба нюурта хамаадалай залгалтануудһаа гадна нэрэ үгэнүүд үшөө өөртөө хамаадалай залгалтануудые абадаг. Өөртөө хамаадалай залгалтые абаһан нэрэ үгэ хадаа энэ юумэ нүгөөдэдөө хамаатай (энэ тэрээнэй) гэжэ харуулна. Жэшээлхэдэ: *моринойнгоо* (өөрынгөө мориной), *моридоо* (өөрынгөө моридо), *морёороо* (өөрынгөө морёор).

Нэрын падежһээ бэшэ падежнүүд өөртөө хамаадалай залгалтануудые абадаг.

Өөртөө хамаадалай залгалтанууд иимэ гуримаар бэшэгдэнэ.

Падежнүүд	Өөртөө хамаадалай залгалтанууд	Жэшээнүүд
Н.	—	—
Х.	*-гаа,-нгаа*	*ахынгаа, бэлэйнгээ*
З.	*-аа*	*ахадаа, бээлэйдээ*
Ү.	*-аа,-яа,-гаа*	*ахаяа, бээлэйгээ, пунктаа*
Зэб.	*-аа*	*ахаараа, бээлэйгээрээ*
Хам.	*-гаа, -яа*	*ахатайгаа, ахатаяа, бээлэйтэйгээ, бээлэйтээеэ*
Г.	*-н*	*ахаһаан, бээлэйһээн*

VII. ЧАСТИЦАНУУДЫЕ БЭШЭХЭ ДҮРИМ.

51. Бурят-монгол хэлэндэ иимэнүүд частицанууд бии: удхын ударениин частицанууд *-л, лэ,* асуудалай— *б, бэ, аал, гү,* хэлэгшын нюурай— *б, би, ш, ши, т, та,* хэлэгшын юрын — ***даа, шуу (бшуу), һэн, ха, бэзэ, хаяа, юм,*** буруушааһан —***дүй, гүй, бү,*** өөрсэгүйн—***шье,*** баталһан—***зай, (заа, зэ).***

Частицануудай нэрэ	Бэшэгдэхэнь		Жэшээнүүд
	Сугтаа	Амяраа	
1. Удхын ударениин частицанууд	*-л*	*лэ*	*болохол, модон лэ*
2. Асуудалай	*-б*	***бэ, аал, гү, хаяа***	*Юун болооб? Юун бэ? Ошохо аал? Сэбэр хаяа? Тиимэ гү?*
3. Хэлэгшын нюурай	***-б,-би, -ш,-ши, -т,-та***	—	*наадааб, уншадагби, ошоош, бэшэдэгши, хэлэхэт, хэлэдэгта*
4. Хэлэгшын юрын	—	***даа, шуу, бшуу, һэн, ха, бэзэ, юм***	*байна шуу, һайн даа, модон шуу, хөөрөө һэн, ажаллана бэзэ, сэбэр юм*
5 Буруушааһан	***-гүй, -дүй***	***бү***	*зуранагүй, гараадүй, бү марта*
6. Өөрсэгүйн	***шье***	—	*ямаршье*
7. Баталһан	—	***зай (заа,зэ)***	*Зай, хэлэ.*

VIII. ҮГЫЕ МҮРҺӨӨ МҮРТЭ ТАҺАЛЖА БЭШЭХЭ ДҮРИМ.

52. Үгэнүүд үе үенүүдээрээ нэгэ мүрһөө нүгөө мүртэ таһардаг.

53. Үеын нэгэ аялганһаа бүридэһэн байгаа һаа тэрэ аялганиие бэшэ үенүүдһээнь һалгаадаггүй: *үхэр, үе, бэе.*

54. *й* урдахи аялганһаан һаладаггүй: *һай-хан, ай-маг, ай-раг.*

55. Хоёр адли хашалгануудай хойно аялганай байгаа һаань тэдэнэр һалада˙: *мас-са, комис-си, тон-но.*

56. Гурбан хашалганай зэргэлээ һаа һүүлшынь хашалган хойто үедөө оролсодог: ***порт-ной, сест-ра.***

57. Үе үеэрээ хуряамжалагдаһан үгэнүүд тэрэ үенүүдээрээ һаладаг: *Нар-ком-прос, Сов-нар-ком, кол-хоз.*

58. Удаан аялганиие тэмдэглэһэн үзэгүүд һаладаггүй: *аа-дар, оо-дон, шарь-яан.*

IX. ПУНКТУАЦИ.

59. Юрэ хөөрэһэн ба захирһан (удаахан хэлэһэн) мэдүүлэлнүүдэй һүүлдэ **точко** табидаг:

1) Улицаар автомобиль, автобус гүйлдэнэ.
2) Хүбэн торгон хүрьһэн дээрэш
Хүрил мүнгэн гэрэл татаал,
Хүнэй оюун далай тогтоол. (Х. Нам.)

60. Бурят-монгол хэлэндэ асууһан мэдүүлэлнүүд хоёр янзаар гарадаг (***хаана, хэзээ, хэн, юундэ, гү, бэ, б, аал*** г. м. асууһан үгэнүүд ба частицануудтай һаа, тиигээд тусхай асууһан интонацитай байхадаа). Иимэ мэдүүлэлэй хойно **асууһан тэмдэг** табидаг: *ерээб? Ши ошохо гүш? Моримнай эндэ аал? Минии мүн гү?* (Шадаев, „Баяр").

61. Бэшэ мэдүүлэлнүүдһээ интонацяараа илгардаг шангадхаһан мэдүүлэлэй хойно **шангадхаһан тэмдэг** табидаг: *Улаан Арми мандаг! Һайн сагаймни бата наран, агууехэ Сталин мүнхэл!* (Х. Нам.)

62. **Хоёр точко** табигдахань: а) хэрбээ нэгэтүрэл членүүдэй урда тээ хамтадхагша үгын байбалынь: *Манай эндэ элдэб үнгын сэсэгүүд ургадаг: сагаан, улаан, ягаан.* б) Хэрбээ хүнэй хэлэһэн үгэнүүдэй (али цитатын) урда тээ хэнэй хэлэһэниие зааһан авторай үгэнүүдэй хойно: *Би иигэжэ асуубаб:* ***„Хэзээ ши ерэхэбши?"***

63. **Олон точко.** Хүсэд дүүрээгүй һанал гү, али элдэб байдал дээрэһээ болоһон сэдьхэлэй хүдэлгөөн олон точкоор тэмдэглэгдэнэ: *Ээ... Үү... Тэрэ... тэрэ... Баяр ахамнай ерэбэ ..* (Шадаев, «Баяр»), али хүсэд дүүрэн абтаагүй цитатые: „*...ангинуудай тэмэсэлэй истори мүн байгаа*". (К. Маркс, Ф. Энгельс).

64. **Запятой**: а) Мэдүүлэлэй нэгэтүрэл членүүд запятойнуудаар таһалагдана: *Нохой гахай, тахяанууд газаа ябана. Һурагшад бэшэнэ, уншана, зурана;* гадна *ба* гэжэ союзай байбал нэгэтүрэл членүүд запятойгоор таһалагдадаггүй: *Нохой, гахай ба тахяанууд газаа ябана. Нохой ба гахай, галуун ба тахяанууд газаа ябана.*

Ажаглалта: 1) Хэрбээ хоёр нэгэтүрэл членүүдэй хойно хоёр гэжэ тоогой нэрын байбалынь, нэгэтүрэл членүүд запятойгоор таһалагдахагүй: *Нохой гахай* ***хоёр*** *газаа хэбтэнэ.* 2) Паар үгэнүүд мэдүүлэл соо бэе бэеһээн запятойгоор таһалагдадаггүй: ***Эндэ тэндэ*** *буугай абяан гарана,* ***үе үе*** *болоод лэ бомбонууд тэһэрнэ.* 3) Причастна ба деепричастна обородууд запятойнуудаар таһалагдадаггүй: *Наранай орохолоор бидэ агнууриһаа бусабабди. Үглөөгүүр байхада би ерэбэб.*

б) Сложно мэдүүлэлнүүд запятойнуудаар таһалагдана: *Гүрбэл могойн хэлэн һайхан, гүнзэгы худагай уһан һайхан. Поезд ябаба, тиихэдэнь переезд нээгдэбэ. Наран гаража, дулаан болобо. Хэн ехээр хүдэлнэ, тэрэ ехээр абаха.*

в) Мэдүүлэлэй эхиндэ, дунда ба һүүлдэ байһан хандалга запятойнуудаар таһалагдна: ***Нүхэр,*** *кинодо ошоё. Кинодо,* ***нүхэр,*** *ошоё. Кинодо ошоё,* ***нүхэр;***

г) Оролто үгэнүүд мэдүүлэл соо бэшэ үгэнүүдһээ запятойнуудаар таһалагдана: *Манай колхоздо,* ***хэнэйшье мэдэһээр,*** *социалистическэ соревновани һайнаар ябажа байна.*

д) Междомети мэдүүлэлэй эхиндэ запятойгоор таһалагдана: ***Тай,*** *яагаа муухай юумэ гээшэб!*

е) ***зай*** гэжэ баталһан частица ба ***үгы*** гэжэ буруушааһан частица мүрэй эхиндэл запятойгоор таһалагдана:

—***Зай,*** *би ошуужам.*

—***Үгы,*** *би абаагүйб.*

65. **Тире** табигдахань:

а) Хэрбээ нэрлүүлэгшын частицанууд (*болбол, хадаа* г. м.) үгы байгаа һаань, нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо табиха: *Москва—СССР ороной центральна город. Балдан—долоодохи классай һурагша.*

б) Хэрбээ нэгэтүрэл членүүдэй хойно хамтадхагша үгын байгаа һаань, тэрээнэй урда тээ табиха: *Хонин, үхэр ямаан—****эдэ бүгэдэ*** *гэрэй тэжээмэл амитад мүн.*

в) Хэрбээ авторай үгэнүүд хүнэй хэлэһэн үгэнүүдэй дунда гү, али һүүлдэ байгаа һаань, авторай үгэнүүд тирегээр илгагдана: *„Бодыш!"—гэжэ хашхарба. „Ерыш!"—гэжэ дуудаба.*

г) Хэрбээ тирен ***эндэһээ... тэндэ хүрэтэр...*** гэжэ саг, байра, тоо харуулһан һаань, тэрэ хоёр үгэнүүдэйнь хоорондо тире табиха: *Канал Москва—Волга. Совещани дээрэ 10—12 хүн байба.*

66. **Скобконууд**. Бүхэли мэдүүлэлһээ бүридэн ороһон үгэнүүдые ба уншагшадай һанал тусхай тогтоонгүй шууд хэһэн ажаглалта ба элирхэйлгэнүүдые скобконууд соо бэшэнэ: *Ульяновск* ***(Ленинэй түрэһэн город)*** *Волга мүрэн дээрэ байдаг.*

67. **Кавычканүүд** табигдахань: а) Хүнэй хэлэһэн үгэнүүдые илгана: *Рахим хүнүүдһээ асууба:* ***„Энэ газарай эзэн хэн бэ?"*** («Сэнхир ковёр»—Таджик арадай үлигэр). б) Хэрбээ хүнэй хэлэһэн үгэнүүд (диалог) шэнэ мүрһөө эхилээ һаань, тэрээниие кавычканууд соо бэшэхэгүй ба урдатаань тире табиха:

Бобр халюун үшөө хүлеэд гээд асууба:

—***Дуулана гүш?***

—***Хаана?***

—***Тэрэ горхоной нэгэдэхи тохойн саана.*** (Б. Бианки „Нюдэд ба шэхэд") в) Колхоз, фабрика, завод, учреждени, ном, газетэ, журнал гэгшэдэй нэрэнүүдые кавычканууд соо бэшэхэ: *Х. Намсарайн* ***„Цыремпил"*** *гэжэ повесть,* ***„Улаан-Туяа"*** *колхоз,* ***„Серп ба Молот"*** *завод,* ***„Бурят-Монголой Үнэн"*** *газетэ,* хэрбээ эдэ нэрэнүүдэй хойно ***нэрэмжэтэ*** гэжэ үгын байбал, кавычканууд табигдахагүй: ***Сталинай нэрэмжэтэ колхоз. Тельманэй нэрэмжэтэ пионерскэ отряд.***

ХАБСАРГАЛТА

Нэгэ бэшэлгэтэй байха үгэнүүдэй список.

абьяас	гүльмэ	ольторог	үлтилхэ
абьһан	дальбараа	ольбон	үрдихэ
аглаг	дэбдихэр	паар	үшөө
агнуурн	далтирха	пеэшэн	халат
агнаха	дорибо	пулаад	халтирха
амбаар	дорһон	салигар	хамсы
альбан	дугаа	солоомо	харьта (сэм...)
альган	жэрхи	сэдьхэл	хярмаг
аляаһан	забьяа	сабидар	хомууд
амгалан	заабол	сабхи	хүрьһэн
арьбан	зарим	сай	хилээмэн
арьяатан	зольбо	садатараа	хэр зэргэ
адли	зосоо	тармуур	һарьһан
борбилоо	зүдхэбэ (жүдхэбэ)	тусгаар	һорьбо
борьбо	заахан	түрии	һүрэхэ
булжамар	игааха	тойрохо	шалшаран
бусайдаха	инсагаалха	түрмэ	шоргоолжо
бүбөөлжэн	ирагуу	тэнгэри	шэлбүүһэн
богоһо	карман	тэрьелхэ	элибэхэ
боргооһон	кирпич	үглүү	элигэбэ
гааһан	керосин	уларил	эльгэн
габьяа	нариихан	умдан	эреэн
газетэ	нёднон	унтаха	эрид
гарьха	номгон	урьха	эдэбхи
гадна	нилээн	уурхай	юрэдөө
гэнтэ	нягта	уруу	
горидохо	няһа	үбэл	
гурьба	нялха	үгы	

Харюусалгата редактор Р. БИМБАЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Календерашвили, 19. Телефоны: отв. редактора — 3-23; секретариата — 3-44; отделов партийной жизни, агитации и пропаганды — 7-55 (2 зв.); сельхоз. отдела — 7-55; отделов кадров и писем — 5-07.

Типография НКМП. Уполномоченный Бурглавлита № 317 5